

برخی منبرها هیجانی شده‌اند
اما چیزی دست گیر
مخاطب نمی‌شود

۲ نکته کلیدی
از سبک زندگی علوی

۳ دیدگاه
حجت الاسلام وحید حجتی

مصیبت وجود اختلاف
در جامعه از نگاه حضرت علی(ع)

در زیارتی که برای حضرت علی(ع) آمده، می‌خوانیم «السلام علی میزان الأعمال»؛ درواقع امیرالمؤمنین(ع) میزان و معیار اعمال ما در قیامت خواهند بود. آن حضرت می‌فرماید: یکی از بدترین و خطرناک‌ترین حالت‌های یک جامعه... صفحه ۲

عکس رضوی - مصطفی شیروانی

مجازآباد

توزیع اعلامیه در شب قدر

صفحه اینستاگرام مرکز اسناد انقلاب اسلامی با انتشار روایتی از توزیع اعلامیه انقلابی در شب قدر نوشت: در دوران نهضت اسلامی، شب‌های قدر فرصتی برای افشای خیانت‌های رژیم پهلوی و نشر آرمان‌های نهضت محسوب می‌شد. در این شب‌ها بیشتر مردم برای مراسم احیا به مساجد می‌رفتند و انقلابیون نیز با استفاده از این فرصت، به توزیع اعلامیه‌ها اهتمام می‌ورزیدند. سعید علم‌الهدی از فعالان مسجد جابود درباره توزیع اعلامیه‌های امام خمینی(ره) در شب‌قدر می‌گوید: «تکثیر اعلامیه‌ها معمولاً توسط شهید فیاض‌بخش صورت می‌گرفت. وی اعلامیه‌ها را به دفتر من می‌آورد و من آن‌ها را پخش می‌کردم. پادم می‌آید ۱۶ یا ۱۷ رمضان سال ۱۳۵۲ بود که شهید فیاض‌بخش تعداد زیادی اعلامیه به دفتر من آورد و با همدیگر این اعلامیه‌های یک برگی را در زیر جزوه‌های قرآن قرار دادیم، شب قدر زمانی که مردم قرآن بر سر می‌گرفتند، اعلامیه‌ها بر زمین می‌افتاد و از این طریق [مردم] با سخنرانی‌های امام خمینی آشنا می‌شدند».

به آرزویش رسید

کانال لبیانیران تصویری یکی از شهدای لبنانی جنگ تحمیلی را به اشتراک گذاشت و درباره او نوشت: «شیخ محمد رملایوی یکی از شهدای لبنانی است که در جنگ تحمیلی، علیه متجاوزان بعثی جنگید و به شهادت رسید. او در روستای عینیت در جنوب لبنان به دنیا آمد و پس از گذراندن مراحل تحصیلی در مدرسه جعفریه شهر صور، وارد دانشگاه لبنانیه شد. سپس با دریافت بورسیه به ایران سفر کرد تا دندانپزشکی بخواند. در پی شهادت شهید سید محمدباقر صدر توسط صدام، دانشگاه را رها کرد و وارد حوزه شد. ۶ بار برای تبلیغ به جبهه رفت و آخرین بار در جبهه فاو، در شب قدر ششم خرداد ۱۳۶۵ در حال قرائت دعا خمپاره‌ای فرود آمد و دستان و گردنش قطع شد و به آرزویش که شهادتی مشابه حضرت عباس بود نائل شد».

سردار راز ۲۱

یکی از فعالان فضای مجازی با انتشار تصویری از شهید «اسید علی دوامی» در صفحه توئیترش نوشت: «تک پسر خانواده بود. تو ۲۱ رمضان به‌دنیا اومد. تو ۲۱ رمضان از دنیا رفت. زمان شهادت ۲۱ سال داشت. مادرش ۲۱ ساله بود هنگام تولدش. او را سردار راز ۲۱ نامیدند. مادرش عازم شهر خدا بود. درخواست علی، پارچه سبزی بود. و همان اولین چیزی بود که مادرش در بازار مدینه خرید. تو جبهه همه جا به کمرش بسته بود. جانشین گردان مسلم لشکر ۲۵ کربلا، قهرمان وطن شهید سید علی دوامی».

نگاهی به تاریخ کهن تدریس در اماکن متبرکه و مدرسان نامدار آن

افتخار معلمی زیر سایه ثامن الحجج

محمدحسین نیکبخت: هفته بزرگداشت مقام معلم است و زمان، برای یک نیم‌نگاه تاریخی مناسب؛ کدام نیم‌نگاه؟ عرض می‌کنم، همه ما از شأن و جایگاه مقام معلم در آموزه‌های اسلامی خبر داریم و دست‌کم یکی دو روایت از معصومین(ع) را در این زمینه شنیده‌ایم. فراگیری دانش، یکی از وظایف مسلمانی است که این واقعیت فقط برای دوران و نسل ما معلوم و مشخص نبوده است. از دیرباز شهرهای بزرگ جهان اسلام میزبان مدرسی پرشکوه بوده‌اند که هزاران طالب علم را به سوی خود می‌کشیدند. در همین خراسان ما، نیشابور را باید یکی از کانون‌های اصلی علم‌آموزی در قرن‌های اولیه اسلامی دانست. یکی از شعبه‌های مدرسه نظامیه در این شهر تأسیس شده بود و شهرتی فراوان داشت. در کنار این شهرهای بزرگ و پرجمعیت، حرم اولیای خدا نیز همیشه مکانی برای ترویج دانش به‌ویژه علوم دینی بوده است. حال تصورش را بکنید اگر آن ولی‌خدا، عالم آل‌محمد، حضرت علی‌بن‌موسی‌الرضا(ع) باشد، جایگاه علم‌آموزی در حرم و بارگاه او به چه میزان اهمیت پیدا می‌کند. شواهد تاریخی نشان می‌دهند امام(ع) پس از ورود به مرو، در همان مکانی که سکونت داشتند سنگ بنای مدرسه علوم دینی را نهاندند و در واقع، نخستین مدرسه علمیه شیعه در خراسان، به دست ثامن‌الحجج(ع) تأسیس شد. در قرن‌های بعد، مشهد به عنوان مدفن و حرم آن امام همام، به مکانی برای علم‌آموزی و ترویج علوم دینی و تعیین مدرس رسمی در این مدارس، علمایی از همه مذاهب اسلامی به تدریس می‌پرداختند. به بهانه هفته بزرگداشت مقام معلم، می‌خواهم در شماره امروز رواق به سراغ تاریخچه تدریس در آستان‌قدس رضوی بروم و برایتان از معلم‌هایی بگویم که در حرم مطهر به تدریس پرداختند و حلقه‌های درس تشکیل دادند؛ موضوعی که احتمالاً تا به حال چیزی درباره آن نشنیده‌اید.

علم‌آموزی کنار مرقد مطهر

آغاز تدریس علوم دینی و حدیث در حرم رضوی خیلی مشخص نیست، اما می‌دانیم شیخ صدوق، عالم و محدث نامدار شیعه، در سال ۳۶۸ق. یعنی حدود ۱۷۰ سال پس از شهادت امام‌رضا(ع) به مشهد آمد و جلسه‌های درسی را در کنار بقعه منوره برپا کرد که مورد توجه و استقبال علاقه‌مندان قرار گرفت. به نظر می‌رسد تا پیش از توسعه اماکن متبرکه، مجالس درس تنها زیر بقعه برپا می‌شد و منحصر به استادان مذهب شیعه نبود و مدرسان دیگر مذاهب اسلامی نیز برای یک نیم‌نگاه تاریخی مناسب؛ کدام نیم‌نگاه؟ عرض می‌کنم، همه ما از شأن و جایگاه مقام معلم در آموزه‌های اسلامی خبر داریم و دست‌کم یکی دو روایت از معصومین(ع) را در این زمینه شنیده‌ایم. فراگیری دانش، یکی از وظایف مسلمانی است که این واقعیت فقط برای دوران و نسل ما معلوم و مشخص نبوده است. از دیرباز شهرهای بزرگ جهان اسلام میزبان مدرسی پرشکوه بوده‌اند که هزاران طالب علم را به سوی خود می‌کشیدند. در همین خراسان ما، نیشابور را باید یکی از کانون‌های اصلی علم‌آموزی در قرن‌های اولیه اسلامی دانست. یکی از شعبه‌های مدرسه نظامیه در این شهر تأسیس شده بود و شهرتی فراوان داشت. در کنار این شهرهای بزرگ و پرجمعیت، حرم اولیای خدا نیز همیشه مکانی برای ترویج دانش به‌ویژه علوم دینی بوده است. حال تصورش را بکنید اگر آن ولی‌خدا، عالم آل‌محمد، حضرت علی‌بن‌موسی‌الرضا(ع) باشد، جایگاه علم‌آموزی در حرم و بارگاه او به چه میزان اهمیت پیدا می‌کند. شواهد تاریخی نشان می‌دهند امام(ع) پس از ورود به مرو، در همان مکانی که سکونت داشتند سنگ بنای مدرسه علوم دینی را نهاندند و در واقع، نخستین مدرسه علمیه شیعه در خراسان، به دست ثامن‌الحجج(ع) تأسیس شد. در قرن‌های بعد، مشهد به عنوان مدفن و حرم آن امام همام، به مکانی برای علم‌آموزی و ترویج علوم دینی و تعیین مدرس رسمی در این مدارس، علمایی از همه مذاهب اسلامی به تدریس می‌پرداختند. به بهانه هفته بزرگداشت مقام معلم، می‌خواهم در شماره امروز رواق به سراغ تاریخچه تدریس در آستان‌قدس رضوی بروم و برایتان از معلم‌هایی بگویم که در حرم مطهر به تدریس پرداختند و حلقه‌های درس تشکیل دادند؛ موضوعی که احتمالاً تا به حال چیزی درباره آن نشنیده‌اید.

دوره صفویه و مدرسان نامدارش

در دوره صفوی مدرسان حرم رضوی، همگی با پیشنهاد متولی آستان‌قدس که خود طبق معمول از علما محسوب می‌شد یا مشاورانی عالم داشت و تأیید شاه صفوی برگزیده می‌شدند. در این بین، برخی مدرسان در صحن عتیق به تدریس می‌پرداختند و تعدادی دیگر، با تشخیص متولی، به مدارس فعال اطراف حرم گسیل می‌شدند. مثلاً در سال ۹۸۰ق. شاه‌طهماسب صفوی در فرمانی، مولانا آقاخان تبریزی را به عنوان مدرس مدرسه بالاسر تعیین کرد یا سندی وجود دارد که طبق آن، شاه‌سلطان‌حسین صفوی به پیشنهاد متولی آستان برای انتصاب آقامحمد بدیع، یکی از خادمان حرم به مقام مدرسی، مقرر تأیید زده است. در برخی از این احکام، مجوز درس‌هایی که مدرس باید به طلاب تدریس می‌کرد را صادر می‌کردند؛ مثلاً آقاخان تبریزی براساس حکم صادره، مجاز بود به تدریس کلام، اصول، فقه، تفسیر و حدیث مشغول شود. حقوق و مزایای این معلمان از محل درآمد‌های آستان‌قدس یا موقوفاتی که به این امر اختصاص می‌دادند، تأمین می‌شد. گویا قدیمی‌ترین سند، مربوط به فیش حقوقی مدرسان آستان، متعلق به معلمی به نام عبدالکاکم مدرس که در سال ۱۰۳۳ق. صادر شده است. تعداد مدرسان آستان در دوره صفوی بین ۱۵ تا ۲۰ نفر متغیر بود و این وضعیت تا دوره افشاریه نیز ادامه داشت. از جمله علمای بزرگی که در دوره صفوی مسئولیت تدریس در حرم مطهر را برعهده داشتند، می‌توان به عبدالله شوشتری و محمد رستمدراری اشاره کرد که این دو، افزون بر تدریس، موظف به ایراد سخنرانی‌های عمومی برای مردم هم بودند و در حرم مطهر منبر می‌رفتند. این دو مدرس در هجوم وحشیانه ازبکان به شهر مشهد در سال ۹۹۷ق. به شهادت رسیدند. از دیگر مدرسان حرم رضوی در دوره صفویه می‌توان به شیخ بهایی، عالم نامدار شیعه اشاره کرد که بعدها در محل تدریسش به خاک سپرده شد.

رنگ باختن منصب مدرسی

سنت انتصاب مدرس آستان‌قدس در دوره افشاریه و قاجار هم تداوم یافت. از جمله مدرسان معروف دوره افشار، می‌توان به میرزاقیم‌الله اشاره کرد که نام او در سند مشهور «طومار علیشاهی» مندرج است. در دوره قاجار نیز میرزاحمدعلی شیریمتدار، میرزاحبیب‌الله رضوی، میرزا ابوالحسن و میرزا احمد در زمره مدرسان حرم رضوی بودند. گویا با آغاز دوره پهلوی و سیاست‌های آموزشی جدید، منصب مدرسی در آستان‌قدس نیز به‌تدریج کنار گذاشته شد. با این حال، در اسناد دهه ۱۳۴۰، دو حکم به عنوان مدرس آستان برای احمد مدرس و محمدتقی ادیب نیشابوری (ادیب دوم) وجود دارد که به نظر می‌رسد آخرین احکامی باشد که با این عنوان صادر شده‌اند.

آن روزها

حاج آقاخان؛ معمار فراموش شده صحن آزادی

محمدرضا انصافی: در شهرهای کهنسال ایران، بازار را باید قلب شهر به حساب آورد. معمولاً بازار، معماری پیوسته و منظمی داشت و به عنوان نماد تلقی می‌شد، اما در مشهدالرضا(ع) که اصولاً نهاد شهر بر پایه وجود مبارک حرم رضوی و نیز اراضی اطراف آن بنیان گذاشته شده، نقش بازار بیشتر حاشیه‌ای است و آنچه در کانون و مرکز شهر خودنمایی می‌کند مضجع شریف امام رضا(ع) است. بازارهای مشهد در اطراف اماکن متبرکه شکل گرفته و معمولاً نامشان را به صورت عرفی بدست آورده‌اند. در این بین، بازاری در کنار حرم رضوی وجود دارد که روایت ایجاد و نام‌گذاری آن، کمی با بقیه بازارها فرق می‌کند. برای مشهدی‌ها و حتی بسیاری از زائرانی که گذرشان به خیابان طبرسی افتاده، نام «حاج‌آقاخان» آشناست. بازارچه‌ای به نام حاج‌آقاخان که امروزه با نام «شهید آستانه‌پرست» شناخته می‌شود، یکی از مراکز فروش اجناس ارزان‌قیمت در اطراف حرم است و معمولاً زائرانی که قصد خرید سوغاتی دارند، سری به آن می‌زنند. عمر این بازارچه زیاد نیست و در واقع به اوایل دهه ۱۳۵۰ خورشیدی باز می‌گردد؛ زمانی که مکانی برای دستفروشان اطراف فلکه آب دست و پا شد تا کار ساخت و ساز بازار رضا به پایان برسد. اما اینکه حاج‌آقاخان کیست و در چه زمانی زندگی می‌کرده، خیلی برای مردم معلوم و مشخص نیست. شاید بد نباشد بدانید حاج‌محمدباقر، معروف به آقاخان یا حاج‌آقاخان، معمارباشی آستان‌قدس در اوایل دوره قاجار بود؛ معماري متبحر و چیره‌دست که آثار فراوانی از وی در معماری حرم مطهر قابل مشاهده است. حاج‌آقاخان در دوره فتحعلی‌شاه، گویا ریاست معماران آستان‌قدس را برعهده داشت و در یکی از کتیبه‌های ایوان ساعت، به نام وی اشاره شده است. وی را معمار صحن نو یا آزادی می‌دانند. بنابراین باید در طراحی و مدیریت ساخت‌وساز، معمار توانمند و کارآمدی بوده باشد. تعمیر آجرکاری ایوان دارالسمعاده، صحن انقلاب و به ویژه مرمت ایوان ساعت صحن عتیق را به وی منسوب می‌کنند و به نظر می‌رسد با کمی دقت، بتوان ردیابی او را در بسیاری از فعالیت‌های عمرانی نیمه نخست دوره قاجار یافت. حاج‌آقاخان افزون بر این، فردی خیر و گشاده‌دست بود و ابنیه عام‌المنفعه زیادی در اطراف حرم مطهر برای زائران و مجاوران ساخت؛ از جمله مسجد - حسینیه‌ای که در محله پاچنار، واقع در شمال حرم رضوی بنا شد یا مسجد عباسی که پشت ایوان عباسی صحن انقلاب قرار داشت. بیشتر این فعالیت‌های عمرانی در توسعه اطراف حرم، طی سال‌های ۱۳۰۸ش. به بعد، تخریب شد و گویا تنها بخشی از اراضی بازارچه امروزی باقی ماند که بعدها، به عنوان بازارچه حاج‌آقاخان معروف شد.

حال، وهواء، دومین، شب قدر، در حواری، گاه امام هشتم (ع)